

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING VOYAGA YETMAGANLAR O‘RTASIDA
NAZORATSIZLIK VA HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI
FAOLIYATINI TASHKIL ETISH TARTIBI.**

Mirzayev Fazliddin Ilyosjon O‘g‘li

O‘zbekiston respublikasi iiv akademiyasi kursanti

Mirzo ulug‘bek tumani turon mfy yoshlar yetakchisi

Annotatsiya: *Maqolada profilaktika inspektorining voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyatining tushunchasi, asosiy xususiyatlari, mazkur faoliyatni tartibga soluvchi normalar va ularni qo‘llash amaliyoti tahlil qilinib, faoliyatni takomillashtirishga doir taklif va tavsiyalar yoritib berilgan.*

Annotation: *The article analyzes the concept, main features of the preventive activities of the preventive inspector for minors and young people, the norms governing the activities in question and the practice of their application, and highlights suggestions and recommendations for improving activities.*

Tayanch so‘zlar: *huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo‘lgan voyaga yetmaganlar, g‘ayriijtimoiy xulq-atvor, huquqbuzarlik, huquqbuzarliklar profilaktikasi, qonun, nizom, ichki ishlar organlari, profilaktik hisob.*

Bugungi kunda respublikamiz miqiyosida huquqbuzarliklar va jinoyatlarning keskin kamayaishiga olib kelganligi kishi dilini quvontiradi. Albatta, tinchlik bu eng ulug‘ va bebaho nemat isoblanadi lekin ushbu nematning ham qadriga yetmasdan o‘zining sodir etayotgan hatti-harkatlari bilan jamiyat rivojiga qolaversa, mahalla ko‘y qo‘niqo‘shni olidida uyat va or-nomus bilan bosh ko‘tarib yurgvnlr bugungi kunda yo‘q emas oramizda. Bu kabi huquqbuzarliklar va jinoyatlarning oldin olish va ularga qarshi kurashishda samarli usul hamda vositalarni ko‘llab kelayotgan Ichki ishlar oragnalari xodimlari nafaqat bu harakatlarining oqibati bilan ularni sabab va sharoitalari eng asosiysi barvaqt profilaktikasi bilan shug‘lanib kelishmoqda. Ayniqsa, sodir etilayotgan huquqbuzarliklar va jinoyatlarning ko‘p qismi voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida sodir etilayotganligi kishi ko‘ngilini bevosita ranjitadi desak yanglishmagan bo‘lmiz. Asosan, oilalardagi nosog‘lom muhit va yoshlar tarbiyasining buzilishi bu sohadagi tizimli va dolzarb muommolarini hal jtishni talab etmoqda. Malumki, farzand tarbiyasi masalasiga jiddiy hamda har doimgi etibor talab etiladi. Xususan, yurtboshimiz Shavkat Mirziyoyev bu borada quyidagicha fikrlarini bildiradilar: «Bola ota ona qo‘lida bir omonatdir deydi buyuk allomalarimiz. Ularning taqdiri, kelajagi haqiqatan ham omonat ekanini bugungi hayot har tomonlama isbotlamoqda. Agar farzandimizga to‘g‘ri tarbiya bermasak, har kuni, har daqiqada uning yurish-turishi, kayfiyatidan ogoh bo‘lib turmasak, ularni ilmu hunarga

o‘rgatmasak, munosib ish topib bermasak, bu omonatni boy berib qo‘yishimiz hech gap emas. Biz ko‘pincha bolam maktabda, o‘qishda yoki chet elda ishlayapti, deb hotirjam yuramiz. Lekin bizning bunday soddaligimiz, beparvoligimizdan dushmanlar makkorallik bilan foydalanmoqda. Bizning jonu jahonimiz bo‘lgan farzandlarimiz dushmanlar qo‘lida qurolga aylanib qolsa, buning uchun avvalo kim aybdor O‘zimiz emasmi? Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan. Lekin tarbiya degani faqat maktab tarbiyasidan emas. Hozir hammamiz bor aybni maktabga ag‘darib qolishga o‘rganib qolganmiz. Mahalla, oila va keng jamoatchilik-chi? Bir bolaga yetti mahalla ham ota, ham ona degan maqolning haqiqiy manosini anglaydigan vaqti keldi. Anglab, shu asnoda yashaydigan vaqt keldi. Albatta, bu kabi dolzarb masalalarni hal etmasak bizning ertangi kelajagimiz bo‘lgan farzandlarmizni huquqbuzarlik va jinoyat yo‘liga kirib qolishiga o‘zimiz zamign yaratib bergan bo‘lib qolamiz. Bu kabi masalalarni barpvaqt oldni olish va ularning sabab-sharoitlarini aniqlash va ularni bartaraf etish yuzasidan Ichki ishlar organlarining Voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari faoliyati tashkil etildagan bo‘lib, ular jamiyatda adashib huquqbuzarlik va jinoyat yo‘liga kirgan yoshlar va voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklarini tizimli ravishda o‘rganib bosqichma-bosqich ishlarni amalga oshiradilar. Voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari o‘z faoliyatini tashkil etish yo‘nalishlarida quyidagi vazifa va vakolatlarni amalga oshiradilar. Ular o‘z faoliyatini voyaga yetmaganlar qarovsizligi va nazoratsizligi, ular o‘rtasida huquqbuzarlik va jinoyatchilikni oldini olish, otaonalik burchlarini bajarmasdan, farzand tarbiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi ota-onalar yoki ularning o‘rnini bosuvchi shaxslarni aniqlash, ularga nisbatan .qonuniy choralar ko‘rish borasida ichki ishlar idoralarining boshqa xizmatlari, davlat idoralari, nodavlat hamda jamoat tashkilotlarining ko‘magiga tayangan holda ishlarni tashkil qiladi va olib boradi. Voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etilgan huquqbuzarliklar, jinoyatlar to‘g‘risida tegishli davlat idoralari, jamoat tashkilotlari, voyaga yetmaganlarning o‘qish va ish joylariga va ularning ota-onalari yoki o‘rnini bosuvchi shaxslarning ish joylariga xabarnomalar yuborib, salbiy holatlarni keltirib chiqaruvchi shart-sharoitlarni bartaraf qilish borasida takliflar kiritadi. Voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida sodir etilayotgan huquqbuzarliklar, g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlar tahlillaridan kelib chiqib, ular orasida «O‘quvchi», «Davomat», «O‘smir», «G‘amxo‘rlik» kabi huquqbuzarliklarning maxsus profilaktik tadbirlari idoraviy normativ hujjatlar asosida ishlab chiqiladi va amalga oshiriladi. Huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlar sodir etgan, shuningdek nazoratsiz va qarovsiz qolgan voyaga yetmaganlar bilan O‘zbekiston Respublikasining «Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to‘g‘risida»gi qonunining «Yakka tartibdagi profilaktika ishini tashkil etish» bobi talablari asosida yakka tartibda profilaktika

ishi tashkil etiladi. Ushbu holatda yakka tartibda profilaktika ishi olib borilayotgan shaxslarga nisbatan ushbu Nizomning 2–ilovasiga muvofiq profilaktika ishi yuritiladi.

O‘ziga nisbatan yakka tartibdagi profilaktika ishi olib boriladigan voyaga yetmaganlar O‘zbekiston Respublikasining «Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida» gi qonunni asoslariga ko‘ra, ularga nisbatan profilaktika ishi ochiladi va Ichki ishlar vazirining boshqa idoraviy normativ-huquqiy hujjatlari asosida yuritiladi. O‘zbekiston Respublikasi hududida ta’limning uzluksizligi, umumiy, o‘rta va o‘rta maxsus ta’limining majburiyligi haqida voyaga yetmaganlar va ota-onalar o‘rtasida targ‘ibot-tashviqot ishlari olib boriladi. Majburiy ta’limdan bosh tortgan voyaga yetmaganlar aniqlanib, voyaga yetmaganlar ishlari bo‘yicha idoralararo komissiyalari orqali o‘qishga qaytarish choralari ko‘riladi. Voyaga yetmaganlar va yoshlarni Vatanga muhabbat, vatanparvarlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga, terrorizm, diniy ekstremizm, zo‘ravonlik va shafqatsizlik g‘oyalaridan himoyalashga yo‘naltirilgan tizimli profilaktik chora-tadbirlar qonun hujjatlarida belgilangan tartibda amalga oshiriladi. Huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘linmalarining voyaga yetmaganlar va yoshlar orasida huquqbuzarliklar profilaktikasi yo‘nalishidagi faoliyati Bosh boshqarmaning voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasini tashkil etish bo‘limi tomonidan uslubiy ta’minlanadi. Voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi ishlarining ahvoli bo‘yicha oliy va o‘rta–maxsus ta’lim, Xalq ta’limi vazirliklari, O‘zbekiston Yoshlar ittifoqi markaziy kengashi va boshqa manfaatdor idoralar bilan o‘zaro hamkorlik va axborot almashinuvi ta’minlanadi. Huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘linmalarining yoshlarga oid davlat siyosati sohasidagi vakolatlari:

- yoshlarga oid davlat siyosati sohasidagi davlat dasturlarini, hududiy va boshqa dasturlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirishda ishtirok etadi; yoshlarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishga;

- doir faoliyatda ishtirok etadi; yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshiradi, shu jumladan huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablarini va bunga imkon berayotgan shart–sharoitlarni aniqlaydi, bartaraf etadi; yosh fuqarolarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish va ijtimoiy ;

- moslashtirish chora–tadbirlarini ko‘radi; yoshlarga oid davlat siyosatini ro‘yobga chiqarishda ishtirok etuvchi va boshqa organlar va muassasalar bilan hamkorlik qiladi.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘linmalari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin. Huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘linmalarining voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi sohasidagi vakolatlari voyaga yetmaganlar bilan huquqbuzarliklarning yakka tartibdagi profilaktika ishini olib boradi, qidiruv e‘lon qilingan voyaga yetmaganlarni, shuningdek ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda bo‘lgan voyaga yetmaganlarni aniqlashga doir chora–tadbirlarni amalga oshiradi hamda belgilangan tartibda ularni voyaga yetmaganlar

o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasini amalga oshiruvchi tegishli organlarga yoki muassasalarga yuboradi, voyaga yetmaganlarni huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti– harakatlarni sodir etishga jalb qilayotgan yoxud voyaga yetmaganlarga nisbatan boshqa g‘ayrihuquqiy qilmishlar sodir etayotgan shaxslarni, shuningdek voyaga yetmaganlarni ta‘minlash, tarbiyalash va ularga ta‘lim berish bo‘yicha o‘z majburiyatlarini bajarishdan bo‘yin tovlayotgan yoki lozim darajada bajarmayotgan yoxud voyaga yetmaganlarning xulq–atvoriga salbiy ta‘sir ko‘rsatayotgan yoki ular bilan shafqatsiz muomalada bo‘layotgan ota–onalarni yoki ota–ona o‘rnini bosuvchi shaxslarni aniqlaydi hamda ularga nisbatan qonun hujjatlarida nazarda tutilgan ta‘sir choralarini qo‘llash to‘g‘risida tegishli davlat organlari va boshqa tashkilotlarga takliflar kiritadi, voyaga yetmaganlarning, ularning ota–onasi yoki ota–ona o‘rnini bosuvchi shaxslarning, shuningdek boshqa shaxslarning voyaga yetmaganlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari buzilishi bilan bog‘liq shikoyatlari va arizalarini ko‘rib chiqadi, huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti–harakatlar sodir etgan voyaga yetmaganlarga nisbatan qonun hujjatlarida nazarda tutilgan ta‘sir choralarini qo‘llash to‘g‘risida voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasini amalga oshiruvchi tegishli organlar va muassasalarga takliflar kiritadi, voyaga yetmaganlarni ijtimoiy–huquqiy yordam ko‘rsatish markazlariga yoki ixtisoslashtirilgan o‘quv–tarbiya muassasalariga belgilangan tartibda joylashtirish uchun ularga taalluqli hujjatlarni tayyorlaydi, voyaga yetmaganlarning nazoratsizligi, qarovsizligi, huquqbuzarliklari yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti–harakatlari faktlari, shuningdek ularga imkon berayotgan sabablar va shart–sharoitlar to‘g‘risida tegishli davlat organlari hamda boshqa tashkilotlarni xabardor qiladi, huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti–harakatlar sodir etgan voyaga yetmaganlarni, shuningdek nazoratsiz va qarovsiz qolgan voyaga yetmaganlarni qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda va tartibda ichki ishlar organlariga olib boradi, bu haqda zudlik bilan ushbu Nizomning 3–ilovasiga muvofiq shaklda bayonnoma tuzadi hamda voyaga yetmaganlar keltirilganligi haqida ularning ota– onasini yoki ota–ona o‘rnini bosuvchi shaxslarni xabardor qiladi, voyaga yetmaganlarning yashash, o‘qish (ish) joyidagi ta‘lim, madaniy–ko‘ngilochar, sport–sog‘lomlashtirish muassasalarida, boshqa tashkilotlarda, to‘garaklar va klublarda voyaga yetmaganlar bilan olib borilayotgan tarbiyaviy ishlarning ahvolini o‘rganadi, voyaga yetmaganlarning huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti–harakatlar sodir etishiga imkon berayotgan sabablar va shart–sharoitlarni bartaraf qilish to‘g‘risida tegishli davlat organlariga hamda boshqa tashkilotlarga takliflar kiritadi, voyaga yetmaganlarning huquqbuzarliklari yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti–harakatlari to‘g‘risidagi materiallarning tegishli organlar va muassasalar tomonidan ko‘rib chiqilishida ishtirok etadi, voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etilgan huquqbuzarliklar va boshqa g‘ayriijtimoiy xatti–harakatlarning, voyaga yetmaganlarni ta‘minlash, tarbiyalash va ularga

ta’lim berish bo‘yicha o‘z majburiyatlarini bajarishdan bo‘yin tovlayotgan yoki lozim darajada bajarmayotgan yoxud ularning xulq-atvoriga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgan yoki ular bilan shafqatsiz muomalada bo‘layotgan ota-onalar yoki ota-ona o‘rnini bosuvchi shaxslarning hisobini yuritadi, shuningdek statistika hisobotini tuzish uchun zarur bo‘lgan axborotni yig‘adi va umumlashtiradi, yetim bolalar hamda ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni joylashtirishda vasiylik va homiylik organlariga ko‘maklashadi. Voyaga yetmaganlar o‘rtasida huquqbuzarliklarni keltirib chiqaruvchi sharoitlar va sabablarni aniqlash hamda bartaraf etish borasidagi ishlar O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 14 martdagi PQ–2833-son qarori bilan tashkil etilgan voyaga yetmaganlar ishlari bo‘yicha respublika idoralararo komissiyasi hamda voyaga yetmaganlar ishlari bo‘yicha hududiy idoralararo komissiyalar bilan hamkorlikda amalga oshiriladi .

Voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklar profilaktikasi qonuni talablariga ko‘ra Ichki ishlar organlarining voyaga yetmaganlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning profilaktikasi bo‘linmalari Ichki ishlar organlarining voyaga yetmaganlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning profilaktikasi bo‘linmalari o‘z vakolatlari doirasida: yakka tartibdagi profilaktika ishini olib boradi; qidiruv e‘lon qilingan voyaga yetmaganlarni, shuningdek ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda bo‘lgan voyaga yetmaganlarni aniqlashga doir chora-tadbirlarni amalga oshiradi hamda belgilangan tartibda ularni voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasini amalga oshiruvchi tegishli organlarga yoki muassasalarga yuboradi; voyaga yetmaganlarni huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlarni sodir etishga jalb qilayotgan yoxud voyaga yetmaganlarga nisbatan boshqa g‘ayrihuquqiy qilmishlar sodir etayotgan shaxslarni, shuningdek voyaga yetmaganlarni ta‘minlash, tarbiyalash va ularga ta’lim berish bo‘yicha o‘z majburiyatlarini bajarishdan bo‘yin tovlayotgan yoki lozim darajada bajarmayotgan yoxud voyaga yetmaganlarning xulq-atvoriga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgan yoki ular bilan shafqatsiz muomalada bo‘layotgan ota-onalarni yoki ota-ona o‘rnini bosuvchi shaxslarni aniqlaydi hamda ularga nisbatan qonun hujjatlarida nazarda tutilgan ta’sir choralarni qo‘llash to‘g‘risida tegishli davlat organlari va boshqa tashkilotlarga takliflar kiritadi; voyaga yetmaganlarning, ularning ota-onasi yoki ota-ona o‘rnini bosuvchi shaxslarning, shuningdek boshqa shaxslarning voyaga yetmaganlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari buzilishi bilan bog‘liq shikoyatlari va arizalarini ko‘rib chiqadi; huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlar sodir etgan voyaga yetmaganlarga nisbatan qonun hujjatlarida nazarda tutilgan ta’sir choralarni qo‘llash to‘g‘risida voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasini amalga oshiruvchi tegishli organlar va muassasalarga takliflar kiritadi; voyaga yetmaganlarni ijtimoiy-huquqiy yordam ko‘rsatish markazlariga yoki ixtisoslashtirilgan o‘quv-tarbiya muassasalariga belgilangan tartibda joylashtirish uchun ularga taalluqli hujjatlarni tayyorlaydi; voyaga yetmaganlarning nazoratsizligi, qarovsizligi,

huquqbuzarliklari yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlari faktlari, shuningdek ularga imkon berayotgan sabablar va shartsharoitlar to‘g‘risida tegishli davlat organlari hamda boshqa tashkilotlarni xabardor qiladi; huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlar sodir etgan voyaga yetmaganlarni, shuningdek nazoratsiz va qarovsiz qolgan voyaga yetmaganlarni qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda va tartibda ichki ishlar organlariga olib boradi, bu haqda zudlik bilan bayonnoma tuzadi hamda voyaga yetmaganlar keltirilganligi haqida ularning ota-onasini yoki ota-ona o‘rnini bosuvchi shaxslarni xabardor qiladi; voyaga yetmaganlarning yashash, o‘qish (ish) joyidagi ta’lim, madaniy-ko‘ngilochar, sport-sog‘lomlashtirish muassasalarida, boshqa tashkilotlarda, to‘garaklar va klublarda voyaga yetmaganlar bilan olib borilayotgan tarbiyaviy ishlarning ahvolini o‘rganadi; voyaga yetmaganlarning huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlar sodir etishiga imkon berayotgan sabablar va shartsharoitlarni bartaraf qilish to‘g‘risida tegishli davlat organlariga hamda boshqa tashkilotlarga takliflar kiritadi; voyaga yetmaganlarning huquqbuzarliklari yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlari to‘g‘risidagi materiallarning tegishli organlar va muassasalar tomonidan ko‘rib chiqilishida ishtirok etadi; voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etilgan huquqbuzarliklar va boshqa g‘ayriijtimoiy xatti harakatlarning, voyaga yetmaganlarni ta’minlash, tarbiyalash va ularga ta’lim berish bo‘yicha o‘z majburiyatlarini bajarishdan bo‘yin tovlayotgan yoki lozim darajada bajarmayotgan yoxud ularning xulq-atvoriga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgan yoki ular bilan shafqatsiz muomalada bo‘layotgan ota-onalar yoki ota-ona o‘rnini bosuvchi shaxslarning hisobini yuritadi, shuningdek statistika hisobotini tuzish uchun zarur

bo‘lgan axborotni yig‘adi va umumlashtiradi; yetim bolalar hamda ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni joylashtirishda vasiylik va homiylik organlariga ko‘maklashadi. Ichki ishlar organlarining voyaga yetmaganlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning profilaktikasi bo‘linmalari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa vakolatlarni ham amalga oshirishi mumkin. Takidlash joizki, ichki ishlar organlarining Voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari tomonidan Voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklarni profilaktikasi va ularni barvaqt oldni olish bo‘yicha dastavval ular istiqomat joylarida profilaktik tadbirlarini amalga oshirishlari lozim hisoblanadi yakka tartibdagi suhbatlar, rasmiy ogohlartirishlar va tarbiyaviy tasir choralari amalga oshirish, ular bo‘sh vaqtlarini mazmunli o‘tkazishlari va bandligini taminlash choralari taminlashlari lozim. Voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida huquqbuzarliklar profilaktikasi inspektorlari bugungi kunda hal etilishi lozim bo‘lgan muhim vazifalardan biri voyaga yetmaganlar va uyshmagan yoshlar bilan ishlash ular tomondan sodir etilyotgan huquqbuzarliklarni sabab va sharoitlarini tahlil qilish ularni bartaraf etish hamda oldini olish yuzasidan eng avvalo har bir oiladagi asosan bugungi kunda ota-onalik muomala layoqtini o‘z hatti-xarakterin bilan cheklaydigan jamiyatda o‘rnatilgan qonunlarga nisbatan

nosamimiy munosabatda bo‘layotgan oilalarni dastaavval mahalla hamda o‘zni o‘zi boshqarish organlari bilan ishlovga olish kerak hisoblanadi.

Mamlakatimizda voyaga yetmaganlar huquqlari va erkinliklarini taminlash, farzandlarimizning qonuniy huquqlarini muhofaza etish, eng muhimi, barkamol avlod tarbiyalash masalasi davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan. O‘zbekiston Respublikasining Konsitutsiyasi voyaga yetmaganlar va yoshlar huquqlarini himoya qilish oliy yurid kuchga ega bo‘lib, unga asosan davlat fuqarolarning Qonsitutsiya va qonunlarda mustahkamlangan huquqlari va erkinliklarini taminlaydi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasining yoshlari Konsitutsiya va qonun hujjatlarida mustahkamlab ko‘yilgan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va shaxsiy huquq hamda erkinliklardan to‘liq foydalanadilar.

Ushbu islohotlar va jarayonlar bola huquqlari va erkinliklarini davlat tomonidan kafolatlovchi yana bir alohida huquqiy hujjatning qabul qilishini zaruratga aylantirdi. Bundan tashqari qishloqlar, ovullar va mahallalardagi kriminogen vaziyatni, huquqbuzarliklarning sodir etilish sabablari va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni o‘rganadilar ularda voyaga yetmaganlarning va yoshlar ishtiroklari qay darajada ekanligini tahlil qiladi, shuningdek o‘rganish natijalari bo‘yicha yuqori turuvchi ichki ishlar organlariga tegishli ma‘lumot va takliflarni taqdim etadilar, huquqbuzarliklarni aniqlash va ularga chek qo‘yish, huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni bartaraf etish bo‘yicha maxsus profilaktik chora-tadbirlarni, shuningdek, huquqbuzarliklarni sodir etishga moyil shaxslar bilan profilaktika ishlarini amalga oshiradilar, o‘quvchilarining ta‘lim muassasalaridagi davomatini nazorat qiladilar, ijtimoiy xavfli holatda bo‘lgan va ta‘lim muassasalariga qatnamaydigan voyaga yetmaganlar va yoshlar, shuningdek, ushbu toifadagi shaxslarning ota-onalari bilan profilaktika ishlarini olib boradilar, taqiqlangan tashkilotlar hamda terrorchilik, ekstremistik va boshqa g‘ayriqonuniy va buzg‘unchilik yo‘nalishidagi guruhlar faoliyatiga aloqador shaxslarni aniqlaydilar, o‘rnatilgan tartibda profilaktik hisobga olishni, shu jumladan, huquqbuzarliklar, ularni sodir etgan shaxslar va huquqbuzarliklardan jabrlanganlar hisobini yuritadilar.

Voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasidagi jinoyatlarni aniqlash va fosh etish hamda surishtiruv, tergov va sud organlaridan yashirinib yurgan, jinoiy jazodan bo‘yin tovlayotgan, bedarak yo‘qolgan shaxslarni hamda qonun hujjatlarida nazarda tutilgan holatlarda boshqa shaxslarni qidirish, shuningdek, shaxsi noma‘lum murdalarning shaxsini aniqlash bo‘yicha tezkor qidiruv tadbirlarini amalga oshirishga ko‘maklashadi. Aholi bilan muntazam ravishda mavjud muammolarni o‘rganish va ularni hal etishning maqbul yo‘llarini aniqlashga qaratilgan uchrashuvlar o‘tkazib boradilar.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari va boshqa manfaatdor tashkilotlarga huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari hamda ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni bartaraf etishga qaratilgan, shu jumladan, infratuzilmani rivojlantirish va yoshlarning bo‘sh vaqtini mazmunli o‘tkazishlarini tashkil etish yuzasidan

takliflar kiritadilar. Davlat organlari, jamoat va boshqa tashkilotlar rahbarlariga voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasidagi huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari hamda ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni bartaraf etish bo‘yicha taqdimnomalar kiritadilar.

Huquqbuzarliklardan jabrlangan, g‘ayriijtimoiy xulq-atvorga ega, huquqbuzarliklar sodir etishga moyil hamda huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarga hamda voyaga yetmaganlar va yoshlarga huquqiy, ijtimoiy, psixologik, tibbiy, pedagogik va boshqa turdagi yordamlarni ko‘rsatish, shuningdek ularga jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor normalari va qoidalarini singdirishga qaratilgan choralarni amalga oshiradilar.

Huquqbuzarliklar profilaktikasi, fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyatini oshirish, ularga qonunga hurmat hissini singdirish bo‘yicha tadbirlarni, shu jumladan, davlat organlari va tashkilotlari, fuqarolik jamiyati institutlari vakillarini jalb etgan holda, o‘tkazadilar. Jismoniy shaxslarni va yuridik shaxslarning vakillarini qabul qiladilar, ularning murojaatlarini, shu jumladan, tayyorlanayotgan yoki sodir etilgan huquqbuzarliklar haqidagi xabarlarini qonun hujjatlarida o‘rnatilgan tartibda ko‘rib chiqadilar. O‘qotar qurollarni saqlash qoidalariga rioya etilishini nazorat qilishga ko‘maklashadilar qolaversa, voyaga yetmaganlar va yoshlar tomonidan pirotexnika vositalarining hamda o‘q otar qurollardan noqonuniy ravishda foydalanish kabi holatlar yuzasidan profilaktik chora tadbirlarni olib boradi.

Doimiy yashash joyini uzoq muddatga tark etgan shaxslarni va yoshlarini aniqlaydilar va hisobini yuritadilar, ularning chet elda bo‘lish joylari va muddatlarini aniqlash yuzasidan qarindoshlari bilan muntazam ish olib boradilar, uzoq muddat mobaynida chet elda bo‘lib qaytgan shaxslar va yoshlar bilan profilaktik ishlarni amalga oshiradilar. Biriktirilgan hududdagi har bir oilani aylanib chiqadilar va ularni o‘rganadilar, notinch oilalarni aniqlaydilar, ular bilan profilaktik ishlar olib boradilar, shu jumladan, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari bilan birgalikda ularning maishiy va boshqa muammoli masalalarini hal etishga ko‘maklashadilar. Ozodlikdan mahrum qilish bilan bog‘liq bo‘lmagan jinoiy jazoga mahkum qilingan shaxslar va voyaga yetmaganlar va yoshlar, shuningdek qamoqda saqlash bilan bog‘liq bo‘lmagan ehtiyot chorasi qo‘llanilgan shaxslar ustidan o‘rnatilgan tartibda nazoratni amalga oshiradilar, ular bilan profilaktik ishlar olib boradilar.

Jazoni ijro etish muassasalaridan ozod etilgan va ichki ishlar organlari ma‘muriy nazoratiga qo‘yilgan shaxslarga tarbiyaviyprofilaktik ta‘sir choralarni, ularga nisbatan qonun hujjatlarida nazarda tutilgan cheklovlar qo‘llashni amalga oshiradilar. Fuqarolar, ayniqsa, voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida qonun hujjatlari talablariga rioya etish, huquqbuzarliklar profilaktikasi, jamoat tartibini saqlash va jamoat xavfsizligini ta‘minlash masalalarida tushuntirish ishlarini tashkil etadilar.

Doimiy va vaqtincha ro‘yxatda yoki turgan joyi bo‘yicha ro‘yxatda turmagan yoxud boshqacha tarzda pasport-viza rejimi talablarini buzgan holda yashayotgan shaxslarni

aniqlaydilar, fuqarolarning turar joylari ijarasi yoki ulardan tekin foydalanish to‘g‘risidagi shartnomalarning mavjudligini tekshiradilar. Turar joy egalari va xususiy mulkdorlar shirkatlari tomonidan uy-joy fondi va uy atrofi hududlaridan foydalanishda xavfsizlik qoidalariga, shu jumladan, ko‘p qavatli uylarning chordoq va yerto‘lari hamda boshqa qo‘shimcha bino va xonalardan foydalanishda xavfsizlik qoidalariga rioya etilishi bo‘yicha choralar ko‘radilar. Egasiz turar joylarni aniqlash va ularning saqlanishini nazorat qilish bo‘yicha qonun hujjatlarida belgilangan tartibda choralar ko‘radilar hamda u yerlarda voyaga yetmaganlar va yoshlarning maqsadsiz yig‘ilishlari yuzasidan doimiy ravishda habardor bo‘ladilar. Giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar va prekursorlarning noqonuniy aylanishi va iste‘mol qilinishi, alkogol va tamaki mahsulotlarining noqonuniy ishlab chiqarilishi va sotilishining oldini olish bo‘yicha tadbirlarni amalga oshiradi, pornografik mazmundagi mahsulotlar, fohishabozlik va OIV/OITSning, ayniqsa, voyaga yetmaganlar va yoshlar o‘rtasida yoyilishi hamda fohishaxonalarning saqlanishiga chek qo‘yish, ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlarining ushbu yo‘nalishdagi ishlarini muvofiqlashtirish bo‘yicha tadbirlar o‘tkazadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konsitutsiyasi-2023
2. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 22.09.1994
3. O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi 22.09.1994
4. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat – ijroiya kodeksi 25.04.1997
5. O‘zbekiston Respublikasining “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonuni 16.09.2016 O‘RQ-406
6. O‘zbekiston Respublikasining “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni 14.05.2014 O‘RQ-371
7. O‘zbekiston Respublikasining “Jazoni ijro etish muassasalaridan ozod qilingan ayrim toifadagi shaxlar ustidan ma‘muriy nazorat to‘g‘risida” gi Qonun 2.04.2019 O‘RQ-532
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori “ Ichki ishlar organlari huquqbuzarliklar profilaktikasi bo‘linmalari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PQ-2896 18.04.2017
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori “Ichkis ishlar organlarining jamoat xavfsizligini ta‘minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasidagi faoliyatini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida” PQ-5050 2.04.2021
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori “Mahalla huqu-tartibot maskanlari faoliyatini yanada takomillashtirish to‘g‘risida” VM-343 23.06.2022